

УДК 069 (091)

Грина Стельмах (м. Сімферополь)

КРАЄЗНАВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ГРОМАДСЬКИХ МУЗЕЇВ КРИМУ

Подано характеристику роботи музеїв, що діють при підприємствах, установах, організаціях та навчальних закладах, — низові осередки краєзнавчої роботи.

Ключові слова: краєзнавство, громадські музеї, конкурс.

Представлено характеристику роботи музеїв, которые функционируют при предприятиях, учреждениях, организациях и учебных заведениях, — первичные ячейки краеведческой работы.

Ключевые слова: краеведение, общественные музеи, конкурс.

У національно-культурному відродженні та розбудові незалежної України, вихованні патріотизму і поваги до власної історії та культурної спадщини значну роль відіграє краєзнавство. Суспільство та влада, всілякими способами підтримуючи краєзнавство, з великою увагою ставляться до його розвитку¹. Згідно з вимогою Указу Президента України від 23 січня 2001 року “Про заходи щодо підтримки краєзнавчого руху в Україні” Кабінет Міністрів України ухвалив постанову від 10 червня 2002 року “Про затвердження Програми розвитку краєзнавства на період до 2010 року”². Програма визначає шляхи поліпшення краєзнавства, координації діяльності всіх організацій, установ та закладів, залучених до цієї роботи. Особливе місце у заходах щодо виконання програми розвитку краєзнавства відводиться програмі розвитку та діяльності музеїв, що створюються і діють при підприємствах, установах, організаціях, навчальних закладах. Саме завдяки цим музеям відкриваються нові можливості й перспективи у діяльності та розвитку українського краєзнавства.

Закон України “Про музеї та музейну справу” від 29 червня 1995 року № 249/95 визначає музеї як культурно-освітні та науково-дослідні заклади, призначені для вивчення, збереження та використання пам’яток природи, матеріальної і духовної культури, прилучення громадян до надбань національної і світової історико-культурної спадщини³. Музеями виконується важлива частина роботи, спрямованої на виховання гармонічної, всебічно розвинутої особистості. Одним з важливіших завдань музеїв є збереження та експонування національно-культурної спадщини, що являє собою елемент культурної самобутності народу певного

регіону. В діяльності музеїв тісно поєднуються науково-дослідні й культурно-освітні функції. Серед головних завдань наукової роботи музеїв — вивчення історії рідного краю та дослідження музейних колекцій, пов’язаних з цією історією, тобто краєзнавство.

Діяльність, спрямована на створення музейних осередків на місцях, набула широкого значення ще на початку ХХ ст. в умовах масового краєзнавчого руху. Перша Всеукраїнська краєзнавча конференція 1925 р. в Харкові націлювала саме місцеві музеї на вивчення історії рідного краю⁴. Музейна мережа, створена за радянських часів, передбачала обов’язкову наявність у кожному обласному центрі краєзнавчого музею та численні музеї на громадських засадах. Обласні краєзнавчі музеї України стали прикладом наочної загальної характеристики області взагалі⁵. Створені за радянських часів та сучасні музеї, що діють при підприємствах, установах, організаціях та навчальних закладах, залишились низовими осередками краєзнавчої роботи, які всебічно досліджують історію окремих районів, населених пунктів, шкіл, середніх спеціальних і вищих навчальних закладів та виробництв. Регіональна тематика досліджень цими музеями може проводитись в різних напрямках, тому профіль кожного музею визначається змістом його фондів. За своїм профілем музеї поділяються на історичні, археологічні, краєзнавчі, природничі, літературні, мистецькі, етнографічні, технічні, галузеві тощо⁶.

З усіх музеїв, діючих в Автономній Республіці Крим при підприємствах, установах, організаціях та навчальних закладах, понад 100 мають краєзнавчу, історичну та історико-краєзнавчу спрямованість. Засновниками біль-

пості таких музеїв стають краєзнавці — люди віддані своєму краю, його історії та людям, які ведуть літопис “малої історії”, вивчають місцеву географію, історію та природу. У фондах цих музеїв зберігаються археологічні та етнографічні матеріали, колекції з нумізматики, боністики та геральдики, наукові й побутові прилади та інструменти, предмети побуту, одягу, добутку образотворчого й декоративно-прикладного мистецтва, різноманітні види живої й неживої природи, збори натуралістів, що мають наукове або меморіальне значення, книги тощо⁷. Найважливіше те, що фонди та експозиції таких музеїв повністю ґрунтуються на дослідженнях місцевих матеріалів. Практика показує, що при кожному такому музеї формується коло активістів, ентузіастів — краєзнавців, колекціонерів, юних слідопитів, що займаються пошуком, збором, збереженням і популяризацією пам’яток історії й культури, речових свідчень минулого і яскравих прикмет сьогодення. Їхня робота знаходить живий відгук у колег, земляків, які поповнюють музейні колекції своїми дарунками, пожертвами, знахідками.

Різновид культурно-освітньої діяльності музеїв складається з екскурсій, лекцій, тематичних вечорів та конференцій, зустрічей з видатними людьми тощо. Співробітники музеїв при підприємствах, установах, організаціях та навчальних закладах використовують в культурно-освітній діяльності можливості місцевого матеріалу, розкривають історичні явища й процеси на відомих, живих прикладах, особливо зрозумілих жителям певного міста або селища, учням школи, співробітникам одного підприємства⁸.

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 10 червня 2002 року “Про затвердження Програми розвитку краєзнавства на період до 2010 року” Міністерство культури та мистецтв АРК ухвалило постанову від 23 квітня 2007 року щодо проведення “Республіканського конкурсу громадських музеїв на кращу організацію роботи із краєзнавства”. Метою конкурсу стало визначення музейних установ, які здобули найбільших досягнень у розвитку краєзнавства, пошук шляхів, спрямованих на поліпшення діяльності музеїв у цій сфері.

У конкурсі брали участь 37 музеїв міст Армянськ, Джанкой, Євпаторія, Сімферополь, Судак, Бахчисарайського, Білогірського, Красногвардійського, Ленінського, Саксько-

го, Сімферопольського, Советського та Чорноморського районів. Конкурс показав усе різноманіття напрямів краєзнавчої діяльності музеїв, висвітлив значні зусилля, зосереджені на комплектуванні фондів та проведенні масових заходів і висвітленні роботи музею в засобах масової інформації⁹.

На підставі перегляду надісланих матеріалів кращими були визнані “Історико-краєзнавчий музей м. Армянська” — керівник Варшавська Л. А., за зразкову організацію та використання різноманітних форм музейної роботи, популяризацію знань про рідний край та широке висвітлення діяльності музею у пресі й на телебаченні; “Історико-краєзнавчий музей Советського району” — керівник Стороженко Л. А., за активну просвітницьку діяльність та створення численних виставок з краєзнавчої тематики, “Музей бойової слави Прибережненського аграрного коледжу” — керівник Прокушенкова У. С., за кращу організацію роботи музею при навчальному закладі та створення відеофільму “Слава тобі, переможець-солдат” за матеріалами музею; “Історико-краєзнавчий музей Міжводненської школи Чорноморського району” — керівник Дружнікова Л. А., за активну пошукову роботу та краще використання матеріалів музею в науково-дослідницькій роботі учнів; “Музей історії трамваю та тролейбусу КРПП “Кримтролейбус” — керівник Славний Г. М., за високу якість наукового й естетичного оформлення музею, його активну популяризацію в засобах масової інформації та включення в міський тролейбусний екскурсійний маршрут.

Переможцем конкурсу на кращу організацію роботи із краєзнавства було визнано “Історико-краєзнавчий музей м. Армянська”. Співробітниками цього музею розробляється велика кількість краєзнавчих тем: топоніміка Перекопського краю, люди нашого міста, “ЗАТ Кримський Титан — хімічний гігант степового Криму”, мінерали Криму, культурна спадщина м. Армянська, моя земля — земля моїх батьків, історія будівництва Північно-Кримського каналу, Армянськ у період Великої Вітчизняної війни, православні храми Перекопу, історія Орської мечеті тощо. Експозиція музею, виставки висвітлюють більш ніж 200-літню історію міста. Крім того, на виставках експонуються сучасні роботи місцевих художників, місцевих майстрів різьблення по дереву, шовкографії, фотографії, карбування.

На базі експонованих виставок розробляються комплексні навчальні та культурно-дозвільні програми, оглядові й тематичні екскурсії: скіфи у Північному Криму, історія Армянського Базару, Перекопський вал розповідає, Афганістан — як це було, ЗАТ Кримський Титан, наш край у творчості народного художника України І. С. Петрова, Велика Вітчизняна у Криму й на Перекопі, історія Перекопського краю з найдавніших часів і до кінця XVIII ст., історія Перекопської солі, Чумацький шлях, рослини й тварини Перекопського краю. Колекція музею використовується для проведення уроків з історії, географії та біології, підкріплюючи шкільну програму.

Музеєм проводяться щорічні науково-практичні краєзнавчі конференції за участю працівників музею, краєзнавців, працівників архіву, учителів, школярів старших класів, студентів, місцевих письменників, поетів, музикантів. Співробітники музею активно співпрацюють з Малою академією наук, надаючи необхідну методичну та практичну допомогу юним краєзнавцям. На базі музею проходять краєзнавчу практику студенти.

Працівники музею з метою поширення та поглиблення знань про природу й історію краю читають лекції, проводять тематичні вечори. Прилучають глядача до краєзнавчої тематики, співпрацюючи з каналом місцевого телебачення “Північний Крим”, приймаючи участь у циклі передач “Знай свій край”. Широкого визнання глядачів набули розроблені музейними співробітниками телевізійні екскурсії з історії Армянська та гра-вікторина “Знай свій край”.

Протягом останніх п’яти років музей бере активну участь у проведенні фестивалю міжнародної дружби — Армянський базар, у виставках народно-прикладної творчості у рамках фестивалю “Чумацький шлях”. Значне місце у роботі музею відводиться діяльності, спрямованій на відродження культури малих народів півострова, співробітництво з національними громадами й національно-просвітніми центрами міста¹⁰.

Активна діяльність музею спрямована на комплектування фондів історичними та природничими пам’ятками, велика увага приділяється пошуковій роботі з виявлення імен учасників війни, жертв Голодомору та політичних репресій.

“Історико-краєзнавчий музей м. Армянська” — один з найяскравіших краєзнавчих осе-

редків на місцях, який став також центром сучасного життя. У День Соборності України саме у музеї вручають паспорти молодим громадянам України та посвячують у козацтво.

Незважаючи на те, що було розглянуто лише один музей, інтерес викликає краєзнавча діяльність усіх громадських музеїв. “Музей історії трамваю та тролейбусу КРПШ “Крим-тролейбус” висвітлює історію одного з транспортних підприємств Криму. Надзвичайно цікаві колекції зібрано у музеях сільськогосподарських або промислових виробництв, які дають значний матеріал для вивчення економічного розвитку краю у зазначений період. Музеї при навчальних закладах відтворюють історію навчального закладу в органічному зв’язку з історією певного міста або району. У цих музеях широко застосовуються такі цікаві форми музейної роботи, як виготовлення стінгазет “Вісті музейної експозиції”, конкурси по збору експонатів для музею, проведення пошукових і етнографічних експедицій, працює школа екскурсодів. Зростає використання музейних фондів для наукової праці учнів, написання конкурсних робіт, які посідають призові місця не тільки в Криму, але й за межами України. У деяких музеях є своя рекламна продукція. Музей бойової слави аграрного коледжу смт Прибережне, створив фільм про музей і пам’ятки Сакського району, Красногвардійський історико-краєзнавчий музей має свій Інтернет-сайт. Більшість музеїв має великий потенціал в туристичній сфері, і деякі з них розробляють маршрути туристичних екскурсій, складовою частиною яких є певний музей.

Розглянуті матеріали ще раз підтверджують, що діяльність громадських музеїв сприяє підвищенню ролі краєзнавства в розбудові національної освіти і культури України засобами регіоналістики. Громадські організації й товариства, які гуртуються навколо музеїв при підприємствах, установах, організаціях, навчальних закладах відіграють значну роль у побудові вітчизняного краєзнавства, проводячи доцільний зв’язок місцевої історії із загальнодержавною. Тому треба сприяти справі розвитку краєзнавства у цих музеях, консолідації навколо них краєзнавчих сил, підтримувати активістів, діяльність яких має велике виховне й просвітне значення. Літопис “малої історії”, неосяжне знання місцевої історії, природи, географії становлять енциклопедію з історії України.

Джерела та література

- 1 Тронько П. Т. Краєзнавство України напередодні III з'їзду Всеукраїнської спілки краєзнавців // Краєзнавство. — 2003. — № 1/4. — С. 7–11.
- 2 Програма розвитку краєзнавства до 2010 року // Краєзнавство. — 2003. — № 1/4. — С. 13–16.
- 3 Про музеї та музейну справу: ЗУ від 29 червня 1995 р. // Відомості ВР України. — 1995. — № 25. — С. 191.
- 4 Рутинський М. Й., Стецюк О. В. Музеєзнавство: Навч. посіб. — Київ: Знання, 2008. — С. 25.
- 5 Новикова В. І. Музейна справа в Україні: стан, тенденції, проблеми та шляхи вирішення // Музейна справа на Житомирщині: історія, досвід, проблеми / Голов. редактор М. Ю. Костриця. — Житомир: Косенко. — 2005. — С. 127–131.
- 6 Про музеї та музейну справу: ЗУ від 29 червня 1995 р. // Відомості ВР України. — 1995. — № 25. — Ст. 6.
- 7 Інструкція по учету и хранению музейных фондов в музеях, работающих на общественных началах. Приложение к приказу Министерства культуры СССР от 25.03.88 № 134.— М: Тип. Министерства культуры СССР. — 1988. — С. 5–6.
- 8 Буланый И. Т., Явтушенко И. Г. Музей на общественных началах. — М.: Профиздат. — 1985. — С. 8.
- 9 Архів відділу музеєзнавства КРУ “Центральний музей Тавриди”.
- 10 Варшавская В. В нем столетия и эпохи живут (25 лет историко-краеведческому музею г. Армянска): работа на Республиканскую историко-краеведческую конференцию учебных заведений МОН АРК “Летопись — 2009” / В. Варшавская действительный член МАН школьников Крыма “Искатель”. — Армянск. — 2009. — 14 с., илл.

Irina Stelmakh

The ethnographers of social museums of local lore of the Crimea

The achievement of the ethnographers of social museums of local lore makes a great contribution to the cause of developing study of local lore, history and economy of modern Ukraine. The competition between the Crimean museums of local lore was held according to the state programmer of developing study of local lore within the period by 2010. The results of the competitions proved are high level of activity of local lore and a great significance of this activity.

Key words: *Ukraine, social museums of local lore, ethnography, competition.*

